

3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

4. Руденський Р. Аксіологічний потенціал дитячих настільно-друкованих ігор та іграшок мілітарної тематики. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід*: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2022 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Литвин Л. М., Поперечна Г. А. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 306–309.

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПРОСТОРОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Саєнко Марина, Полтавський державний медичний університет (Україна)

FORMATION IN PRESCHOOL CHILDREN OF POST-OST OPERATIONS ON THE BASIS OF USING DIDACTIC GAMES

Saenko Marina, Poltava State Medical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається поняття «просторі уявлення», а також особливості їх формування у дітей дошкільного віку. Наголошується на важливості дотримання основних принципів у процесі організації роботи з дошкільниками по формуванню просторових уявлень. Розглядаються можливості застосування гри, яка є провідною діяльністю у дитячому віці. З метою формування просторових уявлень запропоновано використовувати дидактичні ігри математичного характеру, які дозволяють розширювати знання дітей про простір.

Ключові слова: діти дошкільного віку, дидактичні ігри, просторові уявлення.

Abstract. The article considers the concept of "spatial representations", as well as the peculiarities of their formation in preschool children. Emphasis is placed on the importance of adhering to the basic principles in the process of organizing work with preschoolers on the formation of simple ideas. Possibilities of application of gpi, which is a leading activity in childhood, are considered. In order to form simple ideas, it is proposed to use didactic games of mathematical character, which allow to expand children's knowledge about space.

Key words: preschool children, didactic games, spatial representations.

Глибокі знання про світ, який оточує нас, кожна особистість здатна отримати завдяки сприйманню, адже воно у поєднанні з відчуттями є послідовним шаблоном єдиного процесу чуттєвого пізнання, які знаходяться у тісному взаємозв'язку одне з одним. З точки зору психології сприймання є психічним процесом, суть якого полягає у цілісному відображенні предметів і явищ, які відбуваються у світі, що оточує людину, у результаті безпосереднього впливу фізичних подразників на рецептори органів чуття.

Вважається, що простір є однією з основних форм, в якій здатна існувати матерія. Основою його сприймання є пізнання непросторових властивостей об'єктів шляхом застосування зорових, вестибулярних, рухових та шкірних відчуттів. Вони у своєму поєднанні відкривають можливості для того, щоб робити висновки про положення тіла у просторі, а також про відстань між різними об'єктами. Здатність людини сприймати простір не є вродженим процесом, а набутим [6, с. 164].

Формування здатності до сприйняття простору відбувається у дітей першого місяця життя. Саме у цей час малюк має здатність до того, щоб скоординувати рухи обох зорових осей. В залежності від того, як відбувається розвиток дитини, стає більш широким її досвід сприйняття простору на основі використання зору. Таким чином, відбувається поступове підвищення її здатності до розрізнення у ньому об'єктів. Під час того, як дитина приймає участь у різних видах ігрової діяльності, стає більш широким та глибоким досвід дитини, який полягає у тому, щоб пизнавати навколишній простір, вона отримує навички у пізнанні глибини просторових відносин та пропорції предметів.

Питання, пов'язані із формуванням у дітей просторових уявлень були висвітлені у роботах таких відомих педагогів, як М. Фідлер, Т.І. Єрофеева, В. Новікова, А.А. Столяр, Т.В. Ендовицька, О.М. Дяченко, З.Я. Степаненкова, В.В. Данилова. Та не зважаючи на

велику кількість робіт з даної проблеми, дане питання залишається досить актуальним.

Процес розвитку просторових орієнтувань у дітей дошкільного віку складається з декількох етапів. На думку М.В. Вовчик-Блакитної, протягом першого етапу аналіз та синтез просторових ознак і відношень предметів має ґрунтуватися на комплексі практичних дій. У результаті того, що дитина рухається, змінює положення тіла, голови та рук, вона навчається контролювати всі дії, використовуючи для цього зір. Для другого етапу характерним є те, що діти дошкільного віку на цей час володіють уже мовленнєвим позначенням виділених просторових ознак. Проте вони ще не здатні до абстрагування від власного становища так само, як і не вміють на цей час визначати напрямок предметів відносно інших людей або предметів. Саме з цієї причини їх уявлення щодо простору залишається обмеженим. Протягом третього етапу відбувається формування більш узагальнених уявлень про простір, розвивається вміння визначати напрями не лише відносно себе, але й по відношенню до іншої людини або предмета [1, с. 80].

Результати досліджень, проведені Т.О. Мусейібовою, А.А. Люблінською та В.К. Котирло, мали психолого-педагогічне спрямування. Вони дали змогу з'ясувати, що у процесі того, як дитина сприймає об'єкти, що знаходяться у просторі, в першу чергу вона їх співставляє з певними частинами власного тіла. Наприклад, вгорі – це значить там, де знаходиться голова; внизу – там, де ноги; попереду – значить там, де перебуває сама дитина, позаду – там, де розміщена її спина; праворуч або ліворуч – там, де її права або ліва рука відповідно. Отже, орієнтування дитини на своє тіло – це основа у складному та довготривалому процесі освоєння дитиною просторових напрямків [3, с. 48].

Під час організації роботи з дошкільниками по формуванню просторових уявлень і понять про простір необхідно дотримуватися основних принципів, відповідно до яких цей процес має бути поступовим та послідовним. У процесі навчання необхідно застосовувати наочність, поєднуючи її з чуттєвим та логічним, доцільно брати до уваги вікові та індивідуальні особливості дітей.

Основними дидактичними засобами, які доцільно використовувати з метою формування орієнтування у просторі є: рухова активність дошкільника; застосовуються художні картини, ілюстрації, фотографії; відбувається поєднання наочності та образів зі словом: використання схем, таблиць, моделей і т.д.

Аналізуючи програму виховання, яка використовується у закладі дошкільної освіти, неважно помітити, що вона визначає орієнтовний зміст роботи, направленої на формування просторових уявлень у дошкільників, які належать до різних вікових груп. Зокрема, протягом другого року життя вважається нормою, коли дитина дошкільного віку розуміє і вживає слова «там» і «тут». На третьому році життя, тобто у першій молодшій групі для дітей важливо, щоб вони розуміли, яке значення мають слова «вперед», «назад», «вгору», «вниз», «разом», «в сторони». Крім цього необхідно, щоб у їхній мові вживалися такі слова, як «далеко», «близько», «високо», «низько». У дітей четвертого року життя повинно бути сформоване розуміння слів «спереду», «ззаді», «вгорі», «внизу», «зліва», «справа». Їх дошкільники повинні використовувати для позначення основних напрямів. Необхідно, щоб дітлахи, які відносяться до середньої групи (на п'ятому році життя), використовували під час спілкування слова та вирази типу «попереду машини», «за диваном», «над вікном». Для старших дошкільників (на шостому році життя) є нормою те, що вони вміють визначати напрям руху у процесі того як вони рухаються (під час того, як ідуть або бігають). Крім цього, у віці шести років дітлахи мають навчитися визначати, яким чином розташовані предмети по відношенню до інших предметів, які знаходяться поряд.

У процесі того, як відбувається формування уявлень діток дошкільного віку про простір, досить вагомим є вплив дорослих. Маємо на увазі і батьків, і вихователів, з якими дитина проводить досить багато часу, перебуваючи у закладі дошкільної освіти. Відомо, що вихователь – це педагог, робота якого пов'язана з дітьми від 2 до 6 років. Він сприяє тому, щоб особистість дитини формувалася гармонійно, позитивно впливає на розвиток її творчих здібностей. Постає питання: яку роль відіграє вихователь у розвитку сприйняття простору

дитиною дошкільного віку та яким чином він може цьому сприяти?

Вирішити це питання можна на основі застосування ігор. Відомим є той факт, що гра є провідною діяльністю у дитячому віці. Вона супроводжує людину протягом усіх періодів її життя. Людина не розлучається з грою протягом всього життя, зазнають змін виключно її мотиви, а також форми проведення. Під час того, як дитина грає, вона здатна не лише відображати стосунки, які існують між дорослими, але також може діяти з іграшками та предметами. А це сприяє глибшому усвідомленню просторових ознак предметів: форма, розмір, пропорції, напрямки і т.д. Крім цього, це сприяє більш високому рівню розвитку зорової і рухової координації в просторі. У процесі того, як дитина грає, вона може засвоювати нові знання, формувати уміння та навички, розвивати здібності. При цьому варто наголосити на тому, що у більшості випадків дитина навіть не здогадується про це [4, с. 124].

Дидактична гра є таким видом діяльності, залучившись до якої, діти мають змогу навчатися. Тому немає сумнівів у тому, що саме у грі необхідно робити пошук прихованих можливостей дитини для успішного засвоєння ними математичних понять, ідей та формування умінь, які будуть їм вкрай необхідні. Оскільки питання змісту та засобів формування просторових уявлень є одним із математичних уявлень дошкільників, тому ми можемо говорити, що з метою їх формування необхідно застосовувати дидактичні ігри, які носять математичний характер, адже вони дозволяють робити знання дітей про простір більш широкими.

Місце, яке відводиться дидактичній грі в структурі занять, направлених на формування елементарних математичних уявлень, визначається віком дітей, метою заняття, а також його призначенням та змістом. Характер занять, які проводяться у молодшій групі, повинен ґрунтуватися на проведенні їх у формі гри для того, щоб мати можливість відтворювати і закріплювати раніше вивчений матеріал. З метою формування у дошкільників математичних уявлень доцільно застосовувати також досить різні дидактичні ігрові вправи, які за своїм змістом та формою є досить цікавими. Вони не схожі на типові навчальні завдання та вправи. Відмінність полягає у тому, що постановка задачі відбувається незвично (знайти, здогадатися), вона може несподівано підноситися від імені літературних чи казкових героїв.

Діти у віці 5-6 років мають виконувати завдання, які направлені на формування умінь розрізняти ліву руку від правої; визначати, де знаходяться предмети по відношенню до себе: вгорі чи внизу, спереду чи ззаду, зліва чи справа. З цією метою доцільним є використання вихователями вправи ігрового характеру, які є рекомендованими у процесі організації занять з дітьми середньої групи.

Заняття з дітьми старшої групи мають бути побудовані таким чином, що значна частина часу має відводитися на закріплення та вдосконалення вміння пересуватися у вказаному напрямку, змінювати напрям руху у процесі ходьби та бігу. У процесі того, як проводяться музичні і фізкультурні заняття, для точного позначення напрямку руху, вихователь може користуватися у своїй мові прислівниками та прийменниками: вгорі, внизу, спереди, ззаді, зліва, справа, поряд, навпаки, за, перед, у, на. Беручи за основу уміння дошкільників орієнтуватися на собі, він навчає їх рухатися у зазначених напрямках. Велику користь приносять вправи на відтворення напрямку руху, які діти мають виконувати, закривши очі, використовуючи при цьому пробний хід. У процесі того, як дитина дошкільного віку орієнтується у просторі, у неї відбувається розвиток швидкості і чіткості реакції на сигнал. Важливим питанням є навчання дітей, у процесі дії за вказівкою, розрізняти напрямки рухів [2, с. 31-35].

Отже, говорячи про уявлення дітей про простір, маємо на увазі уявлення, в яких відображаються просторові відношення предметів (величина, форма, місце розташування). Для процесу, під час якого відбувається формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку характерним є те, що він відбувається поступово і відіграє досить велику роль для їх подальшого розвитку. Саме тому перед вихователями закладів дошкільної освіти постає важливе завдання їх правильно організувати та провести з максимальною користю.

Для того, щоб існувала можливість реалізації цього завдання, нами було запропоновано під час проведення занять з дітьми, які відвідують заклад дошкільної освіти, користуватися дидактичними іграми, які відрізняються математичним характером, так як вони відкривають можливості для того, щоб сприяти розширенню знання дітей про простір.

Список використаних джерел

1. Вовчик-Блакитна М.В. Различение дошкольниками пространственных отношений между предметами. К проблеме восприятия пространства и пространственных представлений. М.: Изд-во АН РСФСР, 1961. С.78–83.
2. Ігрова скарбничка. Дидактичні ігри для дошкільників. упор. Т.І. Янковська, М.Я. Бральчук, О. В. Новицька. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2010. 44 с.
3. Мусейібова Т. А. Математическая подготовка детей в дошкольных. Москва: Просвещение, 1987. 48 с.
4. Основи психології: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. III-IV рівня акредитації. І. С. Вітенко, Т. І. Вітенко. Вид. 2-е, перероб. і доп. Вінниця : Нова Книга, 2008. 256 с.
5. Черкаська Л. П., Крюкова М.С. Дидактичні ігри як засіб формування вмінь і навичок учнів з математики. Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2011. С. 124–126. Режим доступу : // <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/3146>

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ З УРАХУВАННЯМ ЄДНОСТІ ОРГАНІЗМУ ДИТИНИ І ДОВКІЛЛЯ

Романа Сіренко, доктор наук з державного управління, професор

Кійко Вікторія, викладач

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

PECULIARITIES PHYSICAL EDUCATION IN PRESCHOOL EDUCATION, TAKING INTO ACCOUNT THE UNITY OF THE CHILD'S ORGANISM AND THE ENVIRONMENT

Romana Sirenko, Doctor of Science in Public Administration, Professor

Viktoriia Kiiko, teacher

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано особливості формування фізичного і психологічного розвитку дітей дошкільного віку, взаємозв'язок їхнього організму з довкіллям. Розглянуто вплив фізичного виховання на розвиток дитини. Запропоновано використання дитячого фітнесу як інноваційної технології фізичного виховання в дитячому закладі освіти.

Ключові слова: фізичне виховання, діти дошкільного віку, довкілля, фітнес.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the formation of physical and psychological development of preschool children, the relationship of their body with the environment. The influence of physical education on the child's development is considered. The use of children's fitness as an innovative technology of physical education in a children's educational institution is proposed.

Key words: physical education, preschool children, environment, fitness.

Кардинальні зміни, що відбулися в житті країни в останні десятиліття, вимагають серйозних реформ у діяльності освітніх установ, не оминаючи дітей дошкільного віку. Адже у період дошкільного дитинства відбуваються важливі процеси становлення дитини, формування її здібностей, стійкого інтересу до занять фізичною культурою та спортом, навичок здорового способу життя і на цій основі – створення міцного фундаменту здоров'я.

З метою підвищення стійкості організму до мінливих умов зовнішнього середовища, система фізичного виховання дитини передбачає науково обґрунтований режим загартовування, формування рухових навичок, що виражені в різноманітних формах організації рухової діяльності: ранкової гімнастики, заняттях, рухливих іграх та спортивних вправах. Сонце, повітря та вода використовуються для підвищення життєстійкості організму. Загартовування та фізичні вправи розширюють функціональні можливості організму дитини, впливають на розвиток мозку, вищої нервової діяльності, опорно-рухового апарату та